

■ ÚJVÁRY LÁSZLÓ (1945–2017)

A király meséi

■ VARGA ZOLTÁN

ÚJVÁRY LÁSZLÓ, A KECSKEMÉTI ANIMÁCIÓ JELENTŐS ALKOTÓJÁNAK NEVE ELVÁLSZTHATATLAN A MÁTYÁS KIRÁLY-SOROZATTÓL.

Végigtekintve a magyar animációs sorozatokon, azt tapasztaljuk, hogy meglehetősen kevés az olyan rajzfilmsorozat, amelyet rendezőként egyetlen alkotó jegyez – és még kevesebb az ilyen széria, ha a forgatókönyvírás és részben a mozdulattervezés szerepkörét is ugyanazon személyhez társítjuk. Az idén elhunyt Újváry László egyike azoknak, akiknek a neve a hazai animáció történetében egy bizonyos sorozattal forrt össze: az Újváry-életmű középpontjában a *Mesék Mátyás királyról*-széria (1981–83) és a belőle szerkesztett egészestés moziverzió, a *Mátyás*, az *igazságos* (1985) áll.

Újváry László 1945-ben született az ausztriai Klagenfurtban; Óbudán nőtt fel, gimnáziumba viszont Kecskeméten járt – nem meglepő tehát, hogy a Pannónia Filmstúdió 1971-ben alapított kecskeméti műhelyéhez Mikulás Ferenc invitálására az elsők között csatlakozott, miután korábban többek között technikusként, műszaki rajzoló-

ként, autó- és repülőgép-szerelőként kereste kenyerét. Animátorként, tervezőként a 70-es években olyan alkotók keze alatt dolgozott, mint Nepp József, Jankovics Marcell, Gémes József vagy Ternovszky Béla – társrendezőként is jegyzett szériaepizódokat, például a *Gusztáv közlekediket* és a *Vakáción a Mészga családból az Egy rossz húzást*. Újváry egyedi filmes bemutatkozását, az 1979-es *Nagyvárosi szerelem* című „krúdys-szeccsziós nosztalgiafilmjét” (Székely András, *Filmvilág* 1980/5) a Neoton zenéje, valamint az urbánus közeg és a városlakók iránti érdeklődés ihlette. A leggyakrabban azonban továbbra is sorozatok főcímén lehetett találkozni Újváry nevével – a *Mátyás*-szérián kívül különösen a *Magyar népmesékben*, de említést érdemel, hogy

„Derút és bölcsességet ötvöz”
(*Mesék Mátyás királyról*: Mátyás király Gömörben)

a későbbiekben animátorként hazai részvétellel készült egészestés rajzfilmekben (*A majmok kastélya*, 1999) és külföldi produkciókban (*Békavári uraság és barátai*, 1995) is közreműködött. Mindazonáltal Újváry a nyolcvanas éveket követően rendezőként már nem jegyzett animációkat.

A többek nevéhez fűződő (jóllehet indulásakor Jankovics által vezetett) *Magyar népmesék*-epizódokhoz kötődő szerepvállalása sok tekintetben megelőlegezte Újváry László saját *Mátyás király*-szériáját. Túl azon, hogy a folklór képzeletvilága értelem-szerű kapocs a két sorozat között, az *Eb, aki a*

kanalát meg nem eszi (melynek Újváry a tervezője volt) és *A bíró okos lánya* (amelyet Újváry már társrendezőként készített) az álruhába bújó és országról inkognitóban tájékozódó uralkodó motívumát nyomtatékosítja, s kirajzolja a tréfákat kiötlő, szellemességeiről ismeretes Mátyás király alakját is – e két mesemotívumra épülnek a *Mátyás*-széria részei is. Ám, ha lehet, talán még érdekesebbek a *Magyar népmesék* más témakörben született Újváry-epizódjai: *A székely asszony meg az ördög* és *A talléros kalap* furfangos történeteit remek humoruk, míg *A pulikutyát* bizarr fordulatokban gazdag bűnhődési és kiengesztelődési históriája teszi emlékezetessé.

A mesét és a történelmet vegyítő – eseményeiben az előbbihez, közegeábrázolásában viszont az utóbbihoz közelítő – *Mátyás király*-sorozat egy évadot (tizenhárom epizódot) élt meg; a kecskeméti animáció harmadik nagy sorozata (a *Vízipók-csodapók* és a *Népmesék* után) több szempontból is újdonságot hozott a stúdió szériatermésében. Újváry sorozata első ízben választott főhőseinek kizárólag emberfigurákat, kivonva szervezőelvéiből a varázs- és az állatmesei elemeket is. Helyette, bár megtartotta a néphagyomány idealizált „igazságos Mátyás királyát”, olyan módon idézte meg a XV. századi Magyarországot, amely nemcsak a kecskeméti, de a hazai sorozatanimáció egészében különlegesnek mondható. A reneszánsz művészet vizuális hagyományaival – kivált a festészet perspektivikus ábrázolásmódjával – állítható párhuzamba a mélységi kompozíciók rendszeres jelenléte, valamint a szintén a térélményt kihangsúlyozó átélezések használata. A *Mesék Mátyás királyról* ilyen értelemben az ún. *full animation* velejáróit kínálja a sorozatanimációs keretek között – s ez már önmagában is figyelemre méltóvá tenné. A nagyközönség persze – különösen a gyerekpublikum – nem efféle technikai-stiláris törekvései miatt zárta a szívébe, sokkal inkább a széria derút és bölcsességet ötvöző eleganciája és könnyedsége miatt. A *Mátyás*, az *igazságos* közel félmillió nézőszáma is erről árulkodik. A magyar animáció történetében Újváry László és Mátyás király neve mindig is elválszthatatlannul össze fog tartozni. •

BESZÉLGETÉS VÉKES CSABÁVAL

Humorra hangolva

MÉSZÁROS MÁRTON

VÉKES CSABA. ELSŐ NAGYJÁTÉKFILMJE, A HETEDIK ALABÁRDOSA A RENDEZŐ-FORGATÓ-KÖNYVÍRÓ SZÍNHÁZBAN ELTÖLTÖTT ÉVEIBŐL TÁPLÁLKOZIK.

• „Mi ennek az esszenciája”, kérdezi a rangidős színész a *Hetedik alabárdosban*. A kérdést a filmjére vonatkoztatva is feltehetjük.

A kérdés úgy folytatódik a filmben, hogy „mi ez a szar”. Erre próbálok válaszolni. Szűken nézve egy történet, amiben egy kis ember megharcol az ő nagy lehetőségével, színházi közegben. Ennek ismert és kevésbé ismert buktatóival fűszerezve, ami akkor, ha szimpatikus a hős, magával ragadó lehet. Tágabban nézve a *Hetedik alabárdos* a mai színházi helyzetről is mesél, ugyanakkor benne van a kőszínház a politikai függéssel együtt, de az alternatívabb színházi közeg is, ami egyik napról a másikra próbál fennmaradni, megküzdeni a berozsdásodott színházi formákkal.

• A főhőse, aki szindarabot ír és rendez, határozottan megpróbál szólni valamiről, kevés sikerrel. Nehéz feladat a művészi önkifejezés?

Igen. Annál is inkább, mert rém szubjektív. És magunkban sem vagyunk biztosak: amit ma leírtam, azt holnap kitörölöm, és ezt csinálom addig, amíg van rá időm. Tegnap tehetségesnek tűntem, ma dilettánsnak. A könyv írása alatt sokat beszélgettünk arról, hogy a hősünk tehetséges legyen-e, vagy teljesen béna. Na, de mihez képest? Én megírom, hogy szuper tehetséges, ha viszont a nézőnek teljesen más a színházi izlése, akkor nem ezt fogja gondolni.

• A film erősen építkezik a vígjátékelemek és a színházról szóló alkotások kliséiből. Hogyan viseli a néző a változatos ságot?

Melyik néző, és milyen változatos ságot? Talán nem az a fő kérdés, hogy bizonyos kliséket mennyire unnak, hanem az, hogyan működnek, működ-

nek-e egyáltalán? Ha erre pozitív a válasz, akkor fel sem merül, hogy már megint egymásé lett szerelmes. Persze, gondolom lesz ilyen, lesz olyan néző is. Ennek az arányán nem kevés múlik.

• Alapvetően színpadi színészként és rendezőként dolgozik, ezért volt ennyire szívügye a színházról szóló történet?

Magyarországon nem válik külön a filmszínész és a színpadi színész, csak színész van. És igen, a színházi közegben irreálisan sok időt töltöttem. Erről tudok úgy mesélni, hogy az egészet a magaménak tudjam mondani, s még, ha a filmben bőven eltűlözva is, de hitelesen jelenjen meg.

• Mi fogta meg a vígjáték műfajában?

Nem műfajban gondolkodom, történetet mesélek. Számomra ez humor nélkül elképzelhetetlen.

• Többek között Herendi Gábor filmrendező mellett Ön is producere volt a filmnek. Milyen feladatot látott el ebben a minőségben?

Az általam létrehozott Blue Duck Arts forgatókönyvíró műhely alapítása óta kilenc év telt el. Azóta lényegét tekintve folyamatosan végzek produceri tevékenységeket, így természetes volt, hogy a *Hetedik alabárdos*nál is részt veszek benne. Támogatókat hoztam a filmbe, akik anyagi segítséget vagy egyéb szolgáltatást nyújtottak, részt vettem a pályázat megírásában, a stáb összerakásában, a tárgyalásokon. Később a gyártási folyamat alatt Fancsikai

Eszter és Péter átvettek minden ilyen jellegű terhet a vállamról.

• A *Filmalap* által pályakezdők számára indított *Inkubátor Program* első támogatójaként, 62 milliós gyártási támogatással forgatott. Elégnek találta az összeget egy mozifilmhez?

Ahhoz, ami támogatást megnyertünk, még sikerült minimális többletforrást bevonni. Alacsony költségvetésnél hatványozottan igaz, hogy minden forint számít. Húsz napot forgattunk, ami egy mozifilmnél nagyon-nagyon kevés, így feszített munkatempóban dolgoztunk. Nem engedhettünk magunknak csúszást, túlórárt sem nagyon.

• Miért éppen a 41. *Montreali World Filmfesztivál* elsőfilmes versenyprogramjában tartják a *Hetedik alabárdos* világpremierjét?

Miután elkészült a film, a *Filmalappal* próbáltuk belőni, melyik az a rangos fesztivál, ahol keresnivalója lehet ennek a filmnek. Fontos szempont volt az is, hogy a külföldi megméretetés időben is stimmeljen a hazai bemutatóhoz. *Montreal* minden szempontból adta magát. Észak-Amerika legrangosabb fesztiválja, bemutató előtt három héttel debütál a film, és már voltam ott *Á(l)lomás* című kisfilmmel. Megpróbáltuk, bejött, ezt hívják szerencsének. Biztos volt, hogy a miskolci Cinefestre is nevezünk, hogy a *Hetedik alabárdos* Magyarországon is lehessen fesztiválon. De vannak további tervek is, pár helyre biztos elküldjük.

„Nehogy véletlenül csattanjon az a poén”
(Nagy Ervin és Bánki Gergely)

